

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА ДОКТРИНА СТАНІСЛАВА ДНІСТРЯНСЬКОГО¹

Стецюк Н.В.

*к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави та права, конституційного та міжнародного права
Львівського державного університету внутрішніх справ*

Аналізується зміст та особливості конституційно-правової доктрини видатного українського вченого Станіслава Дністрянського (1870-1935), місця та ролі в ній конституції держави, конституційного законодавства, а також таких базових конституційно-правових інститутів як парламенту, уряду, судів, органу конституційного контролю. Окрема увага звернута на конституційно-правовий статус людини і громадянина, національних меншин, українського народу як єдиного джерела влади в своїй державі.

Ключові слова: конституційно-правова доктрина, конституційне законодавство, конституція.

N.V. Stetsyuk. Constitutional and legal doctrine by Stanislav Dnistrianskyi.

The content and particularities of the constitutional and legal doctrine by outstanding Ukrainian scientist Stanislav Dnistrianskyi (1870–1935), the place and role of state constitution, constitutional laws, as well as the basic constitutional and legal institutions such as the parliament, the government, courts, and a constitutional control authority are analysed. Particular attention is drawn to the constitutional and legal status of a person and a citizen, national minorities, and the Ukrainian people as the only source of power in their state.

Keywords: constitutional and legal doctrine, constitutional laws, constitution.

1. Визначний український вчений-правознавець, громадсько-політичний діяч, доктор права, професор Львівського та Українського вільного у Празі університетів, дійсний член Наукового Товариства ім. Шевченка, дійсний член ВУАН Станіслав Северинович Дністрянський (1870 -1935) належить до когорти тих українських правознавців, внесок яких в скарбницю вітчизняної правової науки важко оцінити. Численні наукові дослідження, насамперед, з цивільного та сімейного права, а також з загальної теорії права, соціології права, міжнародного публічного та міжнародного приватного права, державного (конституційного) права викликали як за життя вченого, так і після його смерті щире захоплення науковців (Андрусак Т.Г.[1], Возьний В.І.[2], Коваль А.Ф.[3],

¹ **Стецюк Н.В. Конституційно-правова доктрина Станіслава Дністрянського.** - В зб.: Тенденції і перспективи розвитку інститутів права та держави: матеріали учасників заочної науково-практичної конференції (Тернопіль, 19 квітня 2018 року). - Електронний ресурс. [Режим доступу]: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1865%3A230418-22&catid=215%3A7-0418&Itemid=265&lang=ru

Мельник М.[4], Мушинка М.[5], Савчак А.В.[6], Стецюк П.Б.[7], Усенко І.Б.[8] та ін.).

2. Автор оригінальних концепцій зобов'язального (облігаційного) права як окремої підгалузі австрійського цивільного права, «соціальних зв'язків» як основи модерної держави і права, одним із основоположників національно-державницького напрямку у вітчизняній політології та політичній концепції української держави, Станіслав Дністрянський фактично творив також і власну (авторську) конституційно-правову доктрину.[9] Остання знайшла своє відображення у численних працях вченого, присвячених проблемам державного (конституційного) права, міжнародного публічного права та загальної теорії держави і права. Серед них, насамперед, звертають на себе увагу «Реформа виборчого права в Австрії»(1906), «Природні засади права»(1911), «Проект Основних Законів Галицької Держави»(1918), «Самовизначення народів»(1919), «Статут для Галичини»(1919), «Україна і мирова конференція»(1919), «Зв'язок і сполука народів»(1920), «Будівництво держави і бюрократія»(1921), «Нова держава»(1923), «Генеza та основи права»(1923), «Погляди на теорії права та держави»(1925), «Соціальні форми права»(1927) тощо. Своєрідним узагальненням державно-правових досліджень вченого та, до певної міри, концентрованим варіантом уявлень вченого про зміст та сутність модерної конституційної держави, її нормативно-правову систему можна вважати його авторський проект Конституції Західно-Української Народної Республіки(1920)[10] та академічний курс «Загальна наука права і політики»(1923).[11] Саме системний аналіз останніх, як на наш погляд, дає можливість уявити зміст конституційно-правової доктрини академіка Станіслава Дністрянського.

3. Дністрянського справедливо називають активним прихильником ідеї створення у повоєнній Європі конституційних національних держав шляхом. Такі держави мали повстати шляхом реалізації їхніми націями свого невід'ємного права на самовизначення, однак виключно тільки в межах власних етнографічних територій. При цьому, забезпечення основних прав людини і, особливо, прав національних меншин на вільний культурний розвиток –

розглядалося як обов'язкова умова. За конституційними характеристиками модерна держава бачилася вченим, насамперед, як держава правова, суверенна та демократична. В цій державі мали б визнаватися та гарантуватися права і свободи людини, місцеве самоврядування як обов'язковий конституційно-правовий інститут, а сама державна влада мала будуватися за принципом її чіткого поділу на законодавчу, виконавчу і судову. При цьому, система «ваг і стримувань» в середині самої організації механізму державної влади як такої бачилася достатньо чіткою та, до певної міри, реалістичною. В той же самий час, вчений вважав, що для обґрунтування тривалої народної влади в державі слід для початку (для «старту» держави) скликати Установчі Збори (пріоритетність установчої влади). Права і свободи людини та громадянина мали б особисті, політичні, соціально-економічні і, навіть, до певної міри, - культурні. Саме, тому, в авторському проекті Конституції ЗУНР, вчений говорить про недоторканність особи, недоторканність житла, свободу поселення і пересування, таємницю особистого життя, а також свободу совісті та свободу наукової творчості. Блок політичних прав та свобод, наприклад, представлений положеннями про свободу зборів, правом на створення громадських спілок, правом на подання петицій, свободою думки і слова, виборчим правом громадян. А групу економічних прав та свобод представлено правом на власність, доступністю та свободою промислу, свободою промислової конкуренції тощо. Крім того, в проекті проголошується право кожного, хто вважає себе скривдженим, на правовий захист держави. Блок конституційних обов'язків містить обов'язок військової служби, обов'язок сплачувати податки, обов'язок дотримуватись законів держави, відвідування початкових шкіл.[11]

4. Невід'ємною складовою конституційно-правової доктрини Станіслава Дністрянського були його уявлення про конституцію держави, її сутність та роль в механізмі функціонування нормативно-правової системи держави і, особливо, проблематика захисту самої конституції як такої. Конституція держави бачилась вченим виключно як основний її закон, закон із вищою юридичною силою та закон, що має підвищену степінь стабільності. Вчений був першим у вітчизняному правознавстві, хто запропонував створення класичного органу

конституційного контролю. Ним мав стати Державний Судовий Трибунал, до повноважень якого мало належати право перевіряти закони на предмет їхньої відповідності Конституції, а також пряма можливість відмінити не конституційні закони. Останнє, разом із положеннями про порядок внесення змін і доповнень до Конституції, чіткими елементами інституту конституційної відповідальності (імпічмент Президента, відставка Уряду, окремих міністрів, суддів), фактично могло закласти міцну основу для створення належної системи правової охорони Конституції як такої.[12]

4. У листопаді 2020 року виповнюється 150 років від дня народження академіка ВУАН Станіслава Дністрянського. На наш погляд цій даті мали б бути присвячені низка ювілейних заходів. Насамперед, варто було б перевидати ряд найвідоміших наукових праць вченого; на будинку Львівського університету, де у свій час С.Дністрянський тривалий час очолював кафедру австрійського цивільного права, варто було б встановити меморіальну дошку; в наукових та навчальних закладах провести наукові конференції, присвячені науковій діяльності С.Дністрянського. Такі заходи, окрім самого вшанування наукових здобутків С.Дністрянського, відповідало також і Указу Президента України «Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років», адже вчений був також і активним учасником конституційного процесу УНР-ЗУНР.[13]

Література:

1. Андрусяк Т.Г. Академік Станіслав Дністрянський і його роль у створенні Українського Вільного Університету. – Науковий Збірник Українського Вільного Університету. - Мюнхен-Львів, 1995. – Т.17. – С.62-68.
2. Возний В.І. Державно-правові погляди академіка С.С.Дністрянського. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Київ, 1999.-19 с.
3. Коваль А.Ф. Погляди Станіслава Дністрянського на право та державу (загальнотеоретичні аспекти). Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Львів, 2005.- 16 с.
4. Мельник М. Новими шляхами (з приводу 25-ти літнього ювілею наукової діяльності професора д-ра Станіслава Дністрянського). – Ювілейний Збірник в честь проф. д-ра Станіслава Дністрянського. – Прага: УВУ, 1923. – С.1-18.
5. Мушинка М. Станіслав Дністрянський – засновник нової української науки права. – В кн.: Академік Станіслав Дністрянський (1870-1935). Бібліографія. - К.: Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 1992. – С.5-44.
6. Савчак А.В. Конституційно-правові погляди Станіслава Дністрянського. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Київ, 2008.-18с.

7. Стецюк П. Станіслав Дністрянський як конституціоналіст. Львів, 1999. – 232 с.
8. Усенко І.Б. Возьний В.І Дністрянський Станіслав Северинович. – В кн.: Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С.Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: „Укр.енцикл.” – Т.2: Д-Й.- 1999. – С.219-220.
9. Дністрянський Станіслав. – В кн.: Енциклопедія Львова. Т.2 / За ред. А.Козицького. – Львів: «Літопис», 2008. – С.105-106.
10. Дністрянський С. Конституції Західно-Української Народної Республіки (Проект, 1920 рік) // Український часопис конституційного права. – 2016. – № 1. – С.70-76.
11. Дністрянський Станіслав. Загальна наука права і політики. - Прага, 1923.Т.1.- 393с.
12. Стецюк Н. Академік Станіслав Дністрянський і його проект Конституції Західно-Української Народної Республіки // Український часопис конституційного права. – 2016. – № 1. – С.67-70
13. Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років. Указ Президента України №17/2016 від 22 січня 2016 р. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/172016-19736>